

Program budowania lokalnego systemu
opieki nad dzieckiem i rodziną
w Powiecie Inowrocławskim
na lata 2009-2013.

Inowrocław, marzec 2009 r.

Wstęp.

Ochrona prawna rodziny jest jedną z podstawowych zasad Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z art. 71 ust. 1 Konstytucji państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny.

Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych.

W myśl art. 72 ust. 1 i 2 Konstytucji organy władzy publicznej zobowiązane są do ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.

Realizacja zintegrowanej polityki prorodzinnej wymaga ścisłej współpracy wielu podmiotów. Pomoc na rzecz rodziny realizowana jest przez jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego, zwłaszcza szczebla gminnego i powiatowego, wspierane przez organizacje pozarządowe.

Obecnie niedostateczna jest współpraca między poszczególnymi służbami: wewnątrz pomocy społecznej (zwłaszcza między gminą a powiatem) oraz między sądem rodzinnym i jego organami pomocniczymi a pracownikami socjalnymi. Sądy, zbierając informacje o dziecku i rodzinie, w większości nadal opierają się na pracy własnych służb (kuratorzy sądowi i społeczni), co często wydłuża procedurę postępowania wobec dziecka i stygmatyzuje jego rodzinę. Ograniczone są również kontakty pracowników socjalnych z organizacjami społecznymi, których działania powinny w sposób systemowy uzupełniać ofertę samorządów. Nierzadko w lokalnym środowisku nikt nie koordynuje przedsięwzięć różnych podmiotów.

Odpowiedzialność za organizację systemu opieki nad dzieckiem i rodziną w powiecie spoczywa na Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie. W ramach realizacji zadań w tym zakresie PCPR podejmuje działania profilaktyczne, edukacyjne i wspierające rodzinę związane z pomocą psychologiczną, pedagogiczną, prawną i socjalną. Podejmowana jest współpraca z innymi instytucjami: sądem rodzinnym, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, policją, ośrodkami pomocy społecznej, prokuraturą, komisjami rozwiązywania problemów alkoholowych, służbą zdrowia, placówkami oświatowymi, świetlicami terapeutycznymi i organizacjami pozarządowymi.

Obecny system współpracy w zakresie specjalistycznej pomocy dziecku i rodzinie wymaga wprowadzenia pewnych zmian, zwłaszcza w zakresie koordynacji współpracy instytucji i organizacji zajmujących się tymi problemami. Działania instytucji mają charakter

równoległy, niezależny od siebie. Zbudowanie lokalnych systemów opieki nad dzieckiem i rodziną pozwoli na sukcesywne wsparcie zewnętrzne rodzin zagrożonych.

System pomocy i wsparcia dziecka i rodziny zakłada:

- 1) koordynację działań wszystkich instytucji i służb zajmujących się problemem w rodzinie,
- 2) pomoc z wykorzystaniem specjalistów i placówek pomocy działających na terenie powiatu,
- 3) rozbudowę form pomocy dziecku i rodzinie,
- 4) określenie form i kierunków pomocy oraz zakresu interwencji w rodzinie.

Aby lokalny system opieki nad dzieckiem i rodziną wdrożyć po pierwsze, niezbędne jest uaktywnienie gminnych ośrodków pomocy społecznej oraz włączenie ich do planowania systemu opieki nad dzieckiem i wsparcia rodziny. PCPR nie wymusi działań innych podmiotów, jeżeli nie obowiązuje do tego ustawa, a przepisy chronią autonomię poszczególnych instytucji systemu. Autonomia jednostek terytorialnych przekłada się tu na fragmentaryczność i niespójność działań w ramach lokalnej polityki społecznej.

Po drugie, należy podjąć działania usprawniające funkcjonowanie systemu pomocy dziecku i rodzinie w zakresie:

- 1) upowszechniania szkoleń przeznaczonych dla pracowników socjalnych różnych szczebli samorządu oraz wychowawców placówek opiekuńczo-wychowawczych, związanych z problematyką pracy socjalnej z rodziną, form pomocy rodzinom, w tym rodzinom zastępczym;
- 2) zwiększenia liczby specjalistów pracujących na rzecz rodzin naturalnych oraz tworzenia zespołów interdyscyplinarnych do pracy z rodzinami i dziećmi w celu przygotowania planu opieki nad dzieckiem oraz monitorowania procesu opieki nad dzieckiem i pracy socjalnej z jego rodziną,
- 3) nawiązania i utrwalania współdziałania między pracownikami socjalnymi i rodzinami zastępczymi, traktowanie rodzin zastępczych jako pomocników systemu, a nie klientów pomocy społecznej, np. na drodze upowszechniania dobrych praktyk,
- 4) nawiązania i utrwalania współpracy między sądami rodzinnymi a pracownikami socjalnymi w celu zwiększenia skuteczności podejmowanych działań wobec dziecka i rodziny, m.in. na drodze organizowania cyklicznych spotkań sędziów, kuratorów,

pracowników socjalnych i samorządców w celu omówienia spraw rodzin i dzieci danego powiatu,

- 5) tworzenie systemów profilaktyki środowiskowej, wsparcia rodzin naturalnych (w sferze materialnej oraz opiekuńczo-wychowawczej), rozwój ofert resocjalizacyjnych dla dzieci i młodzieży,
- 6) skoordynowania działań kierowanych do dzieci i młodzieży problemowej i o specjalnych potrzebach prowadzonych przez resorty polityki społecznej, zdrowia, sprawiedliwości i edukacji,
- 7) rozbudowywania i zróżnicowania ofert opiekuńczych dla dzieci i młodzieży: od ofert rodzinnych po placówki, skupiające niewielkie liczby wychowanków, dostosowanych do lokalnych potrzeb.

Lokalny System Opieki nad Dzieckiem i Rodziną.

Na terenie naszego Powiatu funkcjonują następujące jednostki, które powinny włączyć się w budowę Lokalnego Systemu Opieki nad Dzieckiem i Rodziną:

- 1) Sąd Rejonowy w Inowrocławiu,
- 2) Komenda Powiatowa Policja w Inowrocławiu,
- 3) Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Inowrocławiu,
- 4) Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy w Jaksicach,
- 5) Ośrodek Wspierania Dziecka i Rodziny w Inowrocławiu,
- 6) Dom Dziecka w Jaksicach,
- 7) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Dąbrowie Biskupiej,
- 8) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Inowrocławiu,
- 9) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Rojewie,
- 10) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Złotnikach Kujawskich,
- 11) Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Gniewkowie
- 12) Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Janikowie,
- 13) Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kruszwicy,
- 14) Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Inowrocławiu,
- 15) Ośrodek Pomocy Społecznej w Pakości,
- 16) Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Inowrocławiu,
- 17) Ośrodek Interwencji Kryzysowej,

18) Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie,

19) Organizacje i stowarzyszenia działające na rzecz dziecka i rodziny.

Powiatowemu Centrum Pomocy Rodzinie przypisano rolę instytucji koordynującej system pomocy dziecku i rodzinie na poziomie lokalnym. Tworząc Lokalny system opieki nad dzieckiem i rodziną zakładamy, że:

- 1) opieka nad dziećmi pozbawionymi wsparcia ze strony rodziny naturalnej stanowić będzie element szerszego programu wspierania rodzin w środowisku lokalnym. Większe znaczenie mieć będą działania profilaktyczne, a więc wsparcie udzielanie rodzinie naturalnej dziecka przed wystąpieniem sytuacji kryzysowej zmuszającej do zabrania dziecka z domu i umieszczenia go w rodzinie zastępczej lub w placówce socjalizacyjnej. W szczególności nie powinny mieć miejsca sytuacje, gdy dziecko zabierane jest z domu z powodu ubóstwa rodziny. Niezależnie od podstawowego argumentu dobra i jego prawa do życia w rodzinie, uwzględniono aspekt ekonomiczny: pobyt dziecka w placówce pociąga za sobą niewspółmiernie większe wydatki finansowe ze środków publicznych niż pomoc finansowa adresowana do rodzin.
- 2) praca socjalna z rodzicami dziecka będzie kontynuowana także po zabraniu dziecka z domu, tak aby zwiększyć szanse jego powrotu do rodziny. To założenie zwiększa rolę między innymi rodzin zastępczych, zdefiniowanych w systemie pomocy społecznej jako forma usługi na rzecz dziecka i jego rodziny naturalnej. Pobyt w rodzinie zastępczej traktowany jest więc jako wsparcie okresowe, nie prowadzące do trwałego zerwania więzi dziecka z jego naturalnymi rodzicami. Odróżnia to pobyt w rodzinie zastępczej od sytuacji adopcji. Również pobyt dziecka w placówce powinien być traktowany jako rozwiązanie czasowe, prowadzące do unormowania sytuacji w rodzinie naturalnej.
- 3) większą rolę odgrywać będą rodziny zastępcze niespokrewnione, w tym także rodziny zastępcze zawodowe, przejmujące funkcje pogotowia opiekuńczego, a więc gotowe przyjąć dziecko w każdej chwili oraz rodziny zastępcze świadczące usługi specjalistyczne – zdolne przyjąć dziecko niepełnosprawne, przewlekle chore, wymagające szczególnej opieki.
- 4) większą wagę przywiązywać się będzie do procesu usamodzielnienia wychowanków rodzin zastępczych i placówek socjalizacyjnych. Doświadczenia zarówno Polski, jak i innych krajów pokazują, że zwłaszcza młode osoby opuszczające placówki opieki

całodobowej są grupą narażoną na społeczną marginalizację. W nowym systemie usamodzielnianie wychowanków będzie profesjonalną formą wsparcia, realizowaną w oparciu o tzw. Indywidualne Programy Usamodzielnienia.

Wskaźnikami zajścia rzeczywistych zmian instytucjonalnych w systemie pomocy dziecku i rodzinie będą:

- 1) zmniejszenie liczby placówek opiekuńczo-wychowawczych i ich wielkości, standardem docelowym jest placówka dla nie więcej niż 14 dzieci,
- 2) wzrost liczby dzieci powracających do rodzin zarówno z placówek opiekuńczo-wychowawczych, jak i rodzin zastępczych,
- 3) wzrost liczby rodzin zastępczych niespokrewnionych, w tym tzw. rodzin specjalistycznych, zdolnych opiekować się dziećmi potrzebującymi specjalistycznego wsparcia,
- 4) rozwój pracy socjalnej z rodzinami naturalnymi w środowiskach lokalnych.

Cel strategiczny

Wypracowanie spójnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną.

Cele główne.

1. Wspomaganie potencjału rozwojowego rodziny.
2. Rozwijanie profesjonalnych form pomocy rodzinie w środowisku.
3. Rozwijanie zawodowych rodzin zastępczych i niespokrewnionych rodzin zastępczych.
4. Reintegracja rodziny poprzez tworzenie warunków do powrotu dziecka do rodziny.
5. Przygotowanie wychowanków rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych do samodzielnego życia.

Przewidywane działania:

Ad 1.:

- 1) profilaktyka poprzez edukację i wczesne interweniowanie w rodzinach zagrożonych dysfunkcją,
- 2) utworzenie grupy wsparcia dla rodzin zagrożonych dysfunkcją,

- 3) przeprowadzenie kampanii nt. modelu zdrowej rodziny,
- 4) monitoring rodzin zagrożonych wykluczeniem, tworzenie rejestru dzieci zagrożonych umieszczeniem w zastępczych formach opieki,
- 5) terapia rodzin wymagających wsparcia,
- 6) koordynowanie działań instytucji i organizacji działających na rzecz dziecka i rodziny,
- 7) tworzenie systemu pomagania, edukowania i wspierania rodzin,
- 8) wypracowanie zasad współpracy wszystkich podmiotów w społeczności lokalnej działających na rzecz rodziny.

Ad. 2.:

- 1) świadczenie usług opiekuńczo-treningowych dla rodziców niezaradnych życiowo,
- 2) opracowanie i zorganizowanie systemu postępowania z rodziną zagrożoną umieszczeniem dziecka w placówce lub innej formie opieki zastępczej,
- 3) systematyczne wspieranie kadr ośrodków pomocy społecznej w rozwiązywaniu problemów rodzin niewydolnych wychowawczo,
- 4) wprowadzenie metody Indywidualnych Planów Pracy z dzieckiem i rodziną,
- 5) prowadzenie w ośrodkach pomocy społecznej systemowej pracy socjalnej z rodziną wieloproblemową, wspartej poradnictwem specjalistycznym,
- 6) przekształcenie domów dziecka w nowoczesne instytucje opiekuńczo-wychowawcze zorientowane na potrzeby dzieci i ich rodzin.

Ad. 3.:

- 1) propagowanie idei rodzicielstwa zastępczego,
- 2) wspieranie już istniejących rodzin zastępczych,
- 3) tworzenie nowych rodzin zastępczych niespokrewnionych,
- 4) utworzenie zawodowych rodzin zastępczych w tym o charakterze pogotowia rodzinnego,
- 5) tworzenie infrastruktury niezbędnej dla dobrego funkcjonowania rodzinnej pieczy zastępczej.

Ad. 4.:

- 1) podejmowanie działań na rzecz powrotu dziecka do rodziny naturalnej,
- 2) zorganizowanie warsztatów dla rodziców dzieci przebywających w zastępczych formach opieki,
- 3) zajęcia psychokorekcyjne dla rodziców dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
- 4) prowadzenie grupy wsparcia dla osób doświadczających przemocy,
- 5) prowadzenie grupy dla osób stosujących przemoc.

Ad. 5.:

- 1) rozwijanie umiejętności wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych: prowadzenia gospodarstwa domowego, gospodarowania budżetem domowym, życia w rodzinie itp.,
- 2) realizowanie Indywidualnego Programu Usamodzielnienia (IPU) przez usamodzielniających się wychowanków w czasie pobytu i po opuszczeniu placówek opiekuńczo-wychowawczych i rodzin zastępczych,
- 3) zorganizowanie grupy wsparcia dla usamodzielniających się wychowanków,
- 4) pomoc w podnoszeniu własnej wartości, rozwijanie motywacji do nauki, przygotowanie do wyboru zawodu i poszukiwania pracy w warunkach rynkowych.

Ewaluacja

Program dotyczący systemu opieki nad dzieckiem i rodziną będzie podlegał ewaluacji na przestrzeni kolejnych lat. Ewaluacja powinna:

- 1) sprzyjać rozwojowi instytucji pomocy społecznej i projektów, które są w niej realizowane,
- 2) przyczyniać się do wzrostu skuteczności działań i odpowiedzialności osób, które te działania realizują,
- 3) pomóc odpowiedzieć na pytanie: czy obrany kierunek jest właściwy,
- 4) przyczyniać się do promocji instytucji pomocy społecznej.

Podsumowanie

Program ma charakter otwarty i będzie systematycznie aktualizowany w miarę pojawiających się potrzeb. W lokalnym systemie działań w obszarze rozwiązywania problemów społecznych rodziny należy brać pod uwagę udział innych podmiotów i instytucji. Tak rozumiany program stanowi pełne i kompleksowe ujęcie systemu wsparcia dziecka i rodziny.

Opracował
Rafał Walter
dyrektor PCPR
w Inowrocławiu